

is szócikkból szócikkbe utalja az olvasót (=) jellel, például rövidítések feloldásánál (l. a. = alatt). A VL-szótár minden lap alján elhelyezett nyelvtani tájékoztatása is meglehetősen sok helyet foglal, bár a szótárforgató kényelmét szolgálja.

A nivódíjas MO-féle magyar-angol középszótár sok szempontból többet nyújt a szótárforgatónak, például bevezetőjében foglalkozik a magyar szavak kiejtésével, ezzel a szótár szélesebb körben válhat használhatóvá. Terjedelmében, nyelvtani és stilisztikai kiegészítő információk (például szófaj-meghatározás, angol ekvivalensek hangsúlyos szótágjainak feltüntetése), enciklopédikus elemek (földrajzi nevek, keresztnévek, történelmi nevek, rövidítések) tekintetében, írásképét tekintve is igényesebb munka, és helykímélő eszközökkel jobban kihasználja a középméretű szótár nyújtotta korlátozott kereteket. Sok új szó, neologizmus is bekerült a felújított szótárba, valamint a címszavak és a jelentések rendszerezettsége is magasabb fokú, mint VL szótárában. Ugyanakkor VL szótára figyelemre méltó újításokat vonultat fel, melyek főleg a kezdő nyelvtanuló számára lehetnek hasznosak, tekintettel vannak nehézségeire, például VL felhívja a nyelvtanuló figyelmét a hamis barátok által állított csapdára, és a 'one' szócska használatára, szócikkeiben különválasztja az egyedi példákat az állandósult szókapcsolatoktól, ugyanazon alapvető nyelvtani információkat minden lap alján közli. Merész újítás, hogy VL feleslegesnek tartja, így elhagyja a szófajmegjelölést, az angol megfelelők szakterületi besorolását és stilisztikai minősítését. Mindkét szótár nagy erénye, hogy nagyfokú érzékenységet tanúsít az új szavak (neologizmusok) iránt, és különös hangsúlyt helyez a mai magyar köznyelvi szóhasználat megjelenítésére.

Magay Tamás – Országh László (2000): *Magyar-angol középszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Varga György – Lázár András Péter (2000): *Magyar-angol középszótár*. Aquila Könyvkiadó, Budapest.

Márkus Éva – Márkus Katalin

Magyar-francia kéziszótár

A mai magyar nyelv szókincsét tartalmazó, teljesen új 'Magyar-francia kéziszótár' hiánypótló mű a mai könyvpiacra. A várva várt könyvet a Paris 3 – Sorbonne Nouvelle Egyetemen 1985-ben erre a célra létrehozott Egyetemközi Magyar Központ (CIEH) lexikográfiai csoportjának köszönhetjük, akiknek munkáját a főszerkesztő Jean Perrot fogta össze. A munkát eredetileg a 'Francia-magyar kéziszótár' megírásán dolgozó, Pálffy Miklós által vezetett szegedi csoporttal együtt tervezték, ám a két szótár egymástól függetlenül, noha azonos elvek alapján készült el, így egymást tökéletesen kiegészítik.

A szótár, funkcióját tekintve, általános köznyelvi szótár, amely körülbelül 45 000 szócikkben tartalmazza azokat a szaknyelvi kifejezéseket is, amelyek a technika és a tudományok fejlődésének köszönhetően bekerültek mindennapi szókincsünkbe az informatika, a telekommunikáció, a politika, illetve a gazdaság, kereskedelem területéről. Ezt azért is nagyon fontos hangsúlyozni, mert az eddig használt Eckhardt-féle középszótárnak az első kiadása, azaz 1959 óta nem jelent meg lényegesen frissített, átdolgozott változata! Ezzel szemben a nagy presztízsű francia szótárkiadók (Le Robert, Larousse, Hachette) évente aktualizálják kiadványaik szókészletét.

A szótár egyik legnagyobb pozitívuma, hogy a szavak megfelelőinek helyes használatát példákra keresztül szemlélteti. A példamondatokból kiderül, hogy a magyar szó francia megfelelői közül melyik milyen jelentésben, mikor, milyen szöveggörnyezetben használható; ezáltal a nyelvtanulók kiküszöbölhetik azt az eddig gyakran elkövetett hibát, hogy a szótár által felsorolt megfelelők közül a legszimpatikusabbat kiválasztva helytelen és értelmetlen mondatokat alkossanak. A szócikkek felépítése logikus és vilá-

gosan áttekinthető. Ebben a tipográfiai megvalósítás is nagy szerepet játszik; külön betű-típus jelöli a címszót, a nyelvtani kategóriát, a stílusréteget, szakterületet, az esetleges vonzatot, a jelentéstani kiegészítést.

katona *fn* 1. soldat *m*; militaire *m*: hivatásos ~ soldat de métier; tartalékos ~ réserviste; **bevonul katonának** partir pour le régiment; partir pour faire son service; **behívták katonának** il a été mobilisé 2. *biz* (falatka) <petite tartine>

A rövidítések, jelölések jelentését a mellékletekben találhatjuk meg más nyelvi kiegészítő ismeretek társaságában. Egyértelmű választ kaphatunk arra az igen nehéz kérdésre, melyik magyar ragnak melyik francia előjárósó a megfelelője. A szótár készítői nagy figyelemmel és türelemmel tértek ki erre a fontos kérdésre. A 'dans' előjárósó például leginkább '-ba, -be/-ban, -ben' jelentésben használatos; a szótár mellékleteit lapozgatva azonban rögtön szembetűnik, hogy ugyanezt a szócskát kell akár a 'rue' (utca) szó elé rakni, ha azt akarjuk mondani, „lement az utcára” vagy „az utcán sétál”, akár a 'tiroir' (fiók) elé: „kivette a kést a fiókból”. A mellékletekben találjuk meg a leggyakrabban használt földrajzi, mitológiai és mesebeli tulajdonnevek, közmondások, a tö-, sor- és tört-számnevek, a magyar nyelvben rendszeresen használt rövidítések ('ua., B.Ü.E.K., krt., eü.') francia ekvivalensét.

A szókészlet „frissességét” kissé kritikus szemmel teszteltük, a teljesség igénye nélkül. Hogy megalapozzuk észrevételeinket, az Eckhardt-féle középszótár 1991-ben, azaz a rendszerváltás után megjelent nyolcadik kiadását állítottuk szembe a Perrot-szótárral. Örömmel tapasztaltuk, hogy az új szótár hiánypótló jellege nem vonható kétségbe. Ezt támasztja alá az a tény, hogy e szótár segítségével végre megtudhatjuk, hogyan is mondjuk franciául, hogy 'rendszerváltozás', 'felelősségbiztosítás', beszélhetünk 'byte'-okról, 'euró'-ról, illetve a 'mobiltelefon'-okról. Tudjuk, hogy mondják a franciák azt, hogy 'kergemarhakór', hogy 'frankó', 'tuti' vagy 'tök jó' és hogyan fejezik ki a 'tök' szó „bi-zalmas” jelentését.

tök (-ök, -öt, -e) *fn* 1. (növény) courge *f*; (sütő) citrouille *f*; potiron *m* 2. *biz* (here) couille(s) *f* (pl) 3. *biz* (jelzőként) ~ jó! C'est super!; ez ~ leégs quel bide!

Ráadásul akár egy francia anyanyelvű néz utána saját maga, akár mi keressük a megfelelő körülírást, mindenképpen kiderül, mi az, hogy 'palóc', milyen is az 'abált szalona' vagy a 'kisüsti' pálinka.

palóc I. (-ok, -ot, -a) *fn* <Hongrois vivant dans le Nord de la Hongrie et le Sud de la Slovaquie> II. *mn a* ~ nyelvjárás <le dialecte du Nord>

[ford.: I. Magyarország északi vagy Szlovákia déli részén élő magyar II. északi nyelvjárás]

Az azonban sajnos nem tudjuk meg a szótárból, hogy hogyan mondjuk azt: 'parlagfű', 'e-mail', 'szkenner' vagy 'klónozás', 'bankkártya', 'bankautomata', pedig ezek a dolgok is mindennapi életünk részeivé váltak. A kiadó és a szerzők lelkes hozzáállását érezve valószínűnek tartjuk, hogy e hiányosságok a szótár következő, javított kiadásában nem lesznek fellelhetők.

A könyv külseje egyszerű, ám igen esztétikus, keménykötésű, a könyv metszetén található alfabetikus regiszter pedig a praktikus és gyors használatot teszi lehetővé. Ösz-

szegezésül csak annyit mondhatunk, főként, ha a szótár árát is figyelembe vesszük, hogy biztosak vagyunk benne, rövid időn belül a liláskék szótárpáros a francia nyelvvel foglalkozók „bestsellerévé” válik.

Perrot, Jean (főszerk., 2000): *Magyar-francia kéziszótár*. Grimm, Szeged.

Varga Diána Judit

Beás-magyar szótárak

A cigányság oktatása régóta megoldatlan kérdés, az utóbbi években azonban még inkább felerősödött az a felismerés, hogy a cigánygyerekek oktatásával cigány értelmiség kinevelése lenne szükséges. A mai világban számukra is az egyetlen lehetséges út a felemelkedéshez az oktatás, a tanulás. A cigány kisebbségi iskolák, kollégiumok megszervezésével elkezdődött a cigány értelmiségi elit felnevelése. Felmérések szerint olyan program kidolgozása optimális, amelynek segítségével a cigányság esélyegyenlőségének kérdése a magyar társadalomban megoldhatóvá válik. A felzárkózásra a legnagyobb esélyt az oktatás adja, de természetesen az oktatás maga nem lehet az egyetlen megoldás.

A cigányság körében folytatott szociológiai és nyelvi vizsgálatok kimutatták, hogy az általános iskolát kezdő diákok nagy része azért tanul rosszul, mert nem érti, amit az iskolában mondanak neki. Sokszor a tanítónő sincs vele tisztában, hogy tanítványai nem vagy igen gyengén beszélnek csak magyarul, anyanyelvük pedig valamely roma/cigány nyelv (lovári, beás).

A magyarországi cigányság sajnos azonban csak részben nevezhető kétnyelvűnek. Egy részük egy nyelvű (magyar anyanyelvű), ősei nyelvét már nem beszéli, más részük kétnyelvű (magyar-cigány), jó részük azonban fél-kétnyelvű, úgynevezett semi-bilingvis, ami azt jelenti, hogy mindkét nyelvet alacsony szinten beszéli.

A Dél-Dunántúlon jelentős az úgynevezett beás cigányok száma. A beás nyelv a román nyelv egyik a chaikus változata, a román nyelvjárásának szokták tekinteni, azonban nyelvpolitikai szerepe a mai napig vitatott. A román nyelv fejlődésétől függetlenül nyelvjárási jellegeket őriz, másrészt viszont nagyszámú idegen szóátvétel jellemzi. Maguk a beások a román jobbagyfelszabadtítás után vándoroltak nyugatra, jelenleg főként Baranya, Somogy és Zala megye a fő területük. A beás nyelvben a három nagy nyelvjárás mellett (árgyelán, muncsán, ticsán) léteznek különféle alnyelvjárások, melyek elsődlegesen nem földrajzi, hanem társadalmi felosztottságúak.

A cigányok 7,6 százaléka beszélte a beás nyelvet az 1971-es felmérés szerint. Az 1993-94-es országos vizsgálat szerint megváltozott a cigányok anyanyelv szerinti megoszlása, a beás beszélők aránya 5,5 százalék.

Különösen fontos ezen nyelvek szempontjából a nyelvi segédkönyvek, ezek közül is a szótárak kiadása. A nyelvi írásbeliség, a lexika összegyűjtése és osztályozása nyelvi szempontok szerint a közvetlen hasznán túl közvetett hatással is bír: megerősítheti a kisebbségi nyelvhasználatot, az éntudatot és a csoporthoz való tartozást is.

Az első beás-magyar szótárát Papp Gyula készítette 1982-ben. Formáját tekintve inkább szójegyzékként értelmezhető, hiszen a hagyományosan a lexikográfiában használt szótárstruktúrát nem alkalmazza, gyakorlatilag munkaanyagként jelent meg. Két részből áll: betűrendi és tartalmi útmutatóból és magából a szótári részből. Megadja a beás hangjelölések jellegzetességeit, a hangok fonetikus átírását. A szokásostól eltérően a magyar ígékét nem szótári, hanem főnévi alakban találjuk meg benne. A hangsúlyt a hangsúlyos magánhangzó feletti ékezet jelöli. Kb. 1600 szót tartalmaz. Sajnos igen nehezen olvasható, rosszul láthatóan gépelt anyag. Az egyes szavak esetében nem csak a jelentéseket adja meg, hanem a román nyelvi formájukat is, és minden esetben egy példamondatot hoz.